

ІНТЕРНЕТ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

The article deals with globalization as a certain historical step in the evolution of people's society. It includes the development of economic interplay between different regions, countries and also the dissemination of international connections in economic, socio-political and cultural spheres of the society. The process of globalization is heterogeneous and it collides with national interests of certain countries, it has contradictory character. Internet plays a significant role in the process of globalization.

Постановка проблеми. Сучасний світ переживає період глобалізації у всіх сферах суспільного життя. У цьому процесі важливу роль відіграє Інтернет, причому роль його набуває гострого та суперечливого характеру. Однак проблема впливу Інтернету на глобалізацію ще мало досліджена. Глобальна інформатизація розвивається швидко, значно випереджуючи теоретичне осмислення її наслідків.

Інтернет – це мережа, що пов'язує між собою певні місця з чітко окресленими соціальними, культурними, фізичними та функціональними характеристиками. Деякі з них – це комутатори, комунікаційні центри, що відіграють роль координаторів заради взаємодії елементів, інтегрованих у мережі. На основі цих елементів мережа забезпечує комунікаційні можливості взаємодії різних особистостей, надання різних ресурсів та зв'язку для передачі інформації на різні відстані. Інтернет стрімко розвивається і з кожним днем все більше втілюється у різні сфери діяльності. Він впливає на щоденне життя: засоби масової інформації, інформаційний обмін, електронну комерцію тощо. Інтернет з окремої країни виходить у світове співтовариство, тому проблеми, що виникають у певній країні, відображаються на суспільстві в цілому.

Наукові концепції глобалізму, постіндустріалізму, інформаційного суспільства, які набули політичної актуальності в добу постіндустріальних трансформацій, стали предметом гострих політичних дискусій на початку ХХІ ст., створили ґрунтовну базу з теоретичних та прикладних досліджень інформаційної політики та формування інформаційного суспільства, засвідчили еволюцію та динаміку наукової доктрини глобальної цивілізації.

Важливість дослідження проблеми обумовлена і самими особливостями можливостей Інтернету. По-перше, це полягає у тому, що за допомогою Інтернету процес передачі інформації на великі відстані відбувається в режимі реального часу. По-друге, у кризовій ситуації, що виникла у світі у результаті політичних та економічних перетворень, процес розвитку глобалізації почав взаємодіяти з розвитком інформаційної мережі. У різних країнах цей процес відбувається по-різному, впливаючи на політичні та економічні відносини.

Аналіз досліджень та публікацій. Перші публікації щодо побудови інформаційного суспільства з'явилися на Заході та в Японії на початку 60-х років ХХ ст. і були розвинені у працях Й. Масуди, Д. Белла, У. Дайзарда, А. Тоффлера, Р. Коена, Дж. Янга, М. Бангеманна, М. Кастельса, Ш. МакБрайда, М. Масмуді, Г. Кана, І. Валлерстайна, С. Хантінгтона, З. Бжезинського, А. Тойнбі, Ф. Фукуями, П. Дракера, М. Каплана, М. Пората, Ф. Махлупа, Т. Умесао, Р. Дарендорфа та ін.

Соціокультурні аспекти глобалізації досліджуються у працях Г. Бехманна, М. Кастельса та П. Хіманена, Е. Роговського, М. Берковича, А. Гусейнова, В. Коти-

* кандидат філологічних наук, доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

горенка, В. Толстик, Ю. Яковця, О. Прокопенка, М. Лукіної, І. Артамонової, І. Балінського, І. Шульги, С. Коноплицького, Ю. Краснокутської тощо.

Мета статті – систематизувати вітчизняний та зарубіжний досвід дослідження глобалізації як соціального феномену, розглянути глобалізацію як об'єктивний гетерогенний процес, визначити шляхи впливу Інтернету на глобалізацію різних сфер людської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація, на думку О. Прокопенка, це певний історичний етап еволюції людського суспільства, це розвиток економічних взаємовідносин між різними світовими регіонами, країнами, а також розширення міжнародних зв'язків в економічній, соціально-політичній та культурних сферах суспільства. Процес глобалізації, на думку дослідника, є гетерогенним і зіштовхується з національними інтересами окремих країн, має суперечливий характер.

Важливою складовою глобалізації є використання інформаційних технологій, особливо Інтернету. Інформаційні технології та Інтернет формують світовий інформаційний простір і є техніко-соціальною основою глобалізації. Глобалізацію варто розглядати, зауважує дослідник, як процес, що розвивається за рахунок змін інформаційних технологій та їхнього зростаючого впливу на різні сфери суспільства. За рахунок перетворення цих сфер, процес глобалізації призводить до формування нового стилю життя людей [1].

О. Прокопенко зазначає, що тенденція глобалізації все більше проникає у соціально-політичну сферу суспільства. З розвитком засобів сучасних Інтернет-комунікацій з'являються сприятливі умови для вільного вибору індивідуального образу життя. Людина може висловлювати вільно свої ідеї, знаходячи прихильників. Глобалізація політичної сфери з використанням інформаційних технологій призводить до створення транснаціональної медіа-імперії, яка створює реальність під себе і маніпулює свідомістю мас. Інтернет може сприяти подоланню негативної тенденції зниження рівня політичної участі та спростити прямий контакт громадян та уряду. Це призводить до зменшення витрат на узгодження можливих шляхів політичної дії між індивідами, які дотримуються аналогічних поглядів, що не взаємодіють у реальному світі. Інтернет також дає можливість створення віртуальних партій, заснованих на невідомих для сучасних політичних систем принципах членства, які потенційно будуть здатні оперативно реагувати на зміни позицій своїх членів, і таким чином, найбільш наближено до ідеалу адекватної репрезентації інтересів тих, чи інших соціальних груп у політичному процесі [1].

Так, Інтернет-економіка, доводить автор, це глобальна мережа, складно організована багаторівнева структура взаємовідносин між економічними агентами, що здійснюються через Інтернет та інші телекомунікаційні мережі. Інтернет-економіка розвивається з своїми специфічними цілями та критеріями ефективності.

Функціонування Інтернет-культури, доводить автор, в умовах інформатизації суспільства є складним та суперечливим процесом, де одночасно відбувається збагачення мислення та мови, разом з тим, його об'єднання, зіткнення та відхід від реальності з її проблемами у віртуальний світ, глобалізація людських культурних цінностей та функціонування національних та регіональних художніх цінностей та традицій на глобальному рівні.

У процесі глобалізації, на думку О. Прокопенка, значну роль відіграє віртуальна реальність, яка дає можливість дистанційного управління подіями. У світі віртуальної реальності можна змінювати інформаційні потоки, комбінувати і генерувати нові. У зв'язку з новим етапом розвитку глобалізації, за допомогою Інтернету відбувається перехід на новий рівень, де глобалізація віртуалізується, тобто починає розвиватися і впливати на людство, з реального боку, і з віртуального. Відбувається віртуалізація глобалізації. У сучасному світі спостерігаються тенденції до того, що скоро свою віртуальну реальність кожен зможе створити

сам, а це відкриває принципово нові можливості: потенційно людина сама зможе бути творцем свого власного внутрішнього світу [1].

У дослідженні Г. Бехманна розглядається сучасне інформаційне суспільство як суспільство ризику. Автор пояснює ризик як ключову категорію сучасної теорії суспільства, як поняття соціальної теорії, подає структуру ризику у суспільстві постмодерну. Розкриває сучасне бачення інформаційного суспільства, викладає концепції та соціальні функції інформації, інтерпретує поняття культури та глобалізації крізь призму Інтернету, аналізує проблему суспільства знань, розкриває культурні функції Інтернету – плюралізм та раціональність у глобальному світі [2].

У праці М. Кастельса та П. Хіманена ґрунтовно досліджено фінську модель інформаційного суспільства. Детально показана технологія створення держави добробуту, розглянуто різнобічний вплив інформаційного суспільства на різні верстви населення Фінляндії – як молоді, так і людей похилого віку, та на різні регіони – як столичні, так і провінційні. Автори не тільки розглядають позитивні досягнення Фінляндії, але й звертають увагу на негативні тенденції, які виникають перед Фінляндією при її включенні в глобальну економіку, та засоби, яким фінська спільнота протидіє цим тенденціям [3].

І. Артамонова у праці «Конвергенція засобів масової інформації на сучасному етапі» зауважує, що нова епоха створює і нову глобальну медіасферу, яка є гарантом успішного впровадження у всі сфери сучасного життя та стимулюючим фактором від економіки до культури, політики та науки швидкісних електронно-технічних засобів зв'язку та інформації, які суттєво перетворюють звичні форми життєдіяльності, скеровуючи їх від індустріального суспільства до суспільства знань. У медіасфері це проявляється у плюралізмі видів та функцій журналістської діяльності, що вносить свій професійний вклад у вирішення проблем інформаційно-комунікаційних суспільств знань [4].

Авторка зауважує, що сучасні дослідники вбачають майбутнє цивілізації у глобалізації, а також у поглибленні впливу на прогрес людства інформації, швидкість доступу до якої стає у сучасному світі найважливішим чинником стабільного та ефективного розвитку.

Сучасна соціально-комунікаційна ситуація характеризується такими тенденціями, як:

- 1) розвивається сучасна комунікаційна технологія, яка впливає на природу, обсяг та зміст інформації;
- 2) з'являється усвідомлення державами, соціальними групами та індивідами важливої циркуляції інформації, а також існуючих диспропорцій у міжнародних потоках інформації;
- 3) зростає кількість учасників процесу циркуляції інформації у світі, а звідси – політичне, соціальне, економічне розмаїття, цього феномену, особливо у сфері культури та освіти.

Так, І. Артамонова підкреслює, що у культурному плані важливим є те, що Інтернет посилює самоорганізацію суспільства. Інтернет не зорієнтований на створення нової винятково правильної інтегральної картини світу. Він функціонує за законами нелінійної динаміки. Використовуючи різні методи, мови та моделі свідомості, Інтернет не стільки центрує навколо якоїсь однієї ідеї, теорії, концепції, скільки децентрує бачення світу. Дослідниця робить підсумок, що мережа Інтернет, будучи складною, цілісною системою, надає відкрити, незавершену картину світу, що розвивається. Вона підкреслює, що суспільство починає функціонувати як мережеве.

Оскільки людина як суб'єкт мережевої комунікації в Інтернеті перебуває у «розірваному» стані, тому що він ніби існує у двох світах – реальному соціальному та віртуальному, то культурна ідентифікація та самовизначення людини у кі-

беркомунікативному просторі здійснюються відповідно до приналежності індивіда до того чи іншого типу мережевого співтовариства [4].

І. Балинський у праці «Українські політичні Інтернет-комунікації у світовому контексті» зауважує, що засоби і канали подачі різноманітних відомостей, створені на основі комп'ютерних, телекомунікаційних і міжсупутникових систем зв'язку, здійснили справжню революцію у людському спілкуванні. Активно проникаючи у сферу політики, вони не лише якісно видозмінили старі уявлення, установки, стереотипи, а й деконструювали численні форми поведінки, моделі взаємовідносин між політичними інститутами та індивідами. Навіть сама влада, її політичні структури й інститути зазнають суттєвих трансформацій [5].

Погляди на сутність і функції політичних комунікацій характеризуються двома підходами. Інформаційний підхід, на думку автора, полягає у тому, що в основі будь-яких інформаційних процесів лежить лінійна структура комунікації, аналіз якої дозволяє виділити її найбільш значущі принципові аспекти, властиві будь-якій системі та процесові обміну інформацією. Соціальний підхід поклав в основу розуміння комунікації суспільну специфіку інформаційних обмінів, де принципове значення має здатність суб'єкта зацікавлено та осмислено сприймати повідомлення. Параметри комунікації, доводить автор, визначаються різними рівнями їх залежності від зовнішніх і внутрішніх чинників. Зокрема, автор виділяє такі: універсальні параметри обігу інформації та взаємодії комунікантів; соціальні закономірності інформаційних обмінів; особливості політичної сфери як такої; характер побудови політичних відносин на міжнародному рівні; на континентально-регіональному рівні; рівень політичних систем в окремо взятій країні; рівень локальних політичних контактів; стандарти міжособистісних стосунків [5].

Автор зазначає, що існує безпосередній зв'язок між способами сприйняття, засвоєння і використання інформації та наявністю типів політичних комунікацій. Він виділяє такі типи: вербальні, невербальні, вертикальні, горизонтальні, особистісні, міжособистісні, групові, локальні, масові, формальні, неформальні, що в Інтернет-середовищі трансформуються в три типологічні групи: персональні, партійні, електоральні. Незалежно від того, доводить І. Балинський, що закладено в класифікаційну основу, всі політичні комунікації активно використовують вісім найбільш характерних технологій: політичну пропаганду, політичну агітацію, політичний піар, політичну рекламу, інформаційний лобізм, інформаційний тероризм, політичний сарказм та гумор, кризову комунікацію.

Інтерактивний характер Інтернету не лише сприяв ущільненню та насиченню інформаційних контактів громадян із владою, а й трансформував систему представництва громадських інтересів. Спільне зростання політичного потенціалу пересічних громадян і політичної еліти змушує багатьох науковців говорити про наріваючу «революцію участі», своєрідну «медіакратію», яка маніфестувала становлення нових історичних форм організації влади, «електронний уряд» як поліцентричну форму організації суспільства [5].

Найдієвішими учасниками політичного процесу, на думку дослідника, стають онлайн-видання, серед яких особливо активні Інтернет-журнали у форматі pdf, блоги, власні персональні сайти. У перехідних суспільствах через слабкість фінансових потоків Інтернет мало інтегрований у суспільне життя. У суспільствах із розвинутою демократичною системою Інтернет-ЗМІ належать до найвпливовіших завдяки низці переваг над іншими мас-медіа: оперативність подачі інформації та миттєвість і масштабність її тиражування, цілодобовість мовлення, свобода слова та думки.

Неефективність української політики новітнього періоду пов'язана зі слабкою залученістю громадян та альтернативних експертів до обговорення справді значущих для суспільства проблем. В Інтернет-публікаціях загальноукраїнських і регіональних сайтів політичного спрямування доволі часто проявляються типові політехнологічні маніпуляції.

Стрімкий розвиток новітнього Інтернету пояснюється його перевагами над традиційними медіа через мультимедійність, інтерактивність, персоналізацію та відсутність посередників. Окрім того, доводить автор, Інтернет у певному сенсі виконує компенсаторну функцію, заміщуючи недостатність реального спілкування, характерну для сучасних розвинених суспільств; а також позитивно впливає на розширення пізнавальних практик, тобто зростає значення візуального мислення та розвиток науки [5].

Дослідниця Шульга у праці «Комунікаційні системи епохи формування глобального суспільства» аналізує роль Інтернету у формуванні активного громадянського суспільства, розглядає його у якості колективного ресурсу міжнародної спільноти, який призвів до подолання національних обмежень у міжнародній комунікації і якісно змінив характер політичної участі суб'єкта у міжнародних процесах [6]. Ключовою ланкою і рушійною силою глобалізації, зауважує авторка, є розвиток комунікацій, засобів масової інформації, комп'ютерної техніки, космічного та інших видів зв'язку, завдяки чому формується новий якісний стан суспільства, у якому всі сфери людського буття пройняті інформаційними технологіями.

Система глобальних комунікацій, доводить дослідниця, постійно вдосконалюється, вбираючи нові технології: дигіталізація інформації (використання цифрових методів вироблення, зберігання та відтворення інформації) створила умови для її конвертації між різноманітними комунікаційними засобами; інтенсивно використовуються супутники для безпосередньої передачі інформації, яка вільно циркулює глобальними мережами, перетинаючи кордони і долаючи національну монополію на інформацію [6].

Так, науковець Ю. Краснокутська зазначає, що на сучасному етапі розвитку суспільства Інтернет як сукупність інфокомунікаційних технологій та техніки є глобальним засобом мас-медіа, що конструює принципово новий інформаційний простір суспільно-політичної сфери. Особливою ознакою цього медіа-простору є система горизонтальних інтерактивних зв'язків між акторами, що лімітує принцип ієрархічного управління та централізованого контролю. Нові електронні технології, модифікуючи домінуючі політичної комунікації, сприяють децентралізованій інтеракції елітарних та егалітарних груп, що, в свою чергу, ініціює створення неформальних плебісцитних механізмів регулювання політико-владних відносин. Інформаційно-комунікаційні процеси Інтернет-простору, продукуючи інноваційні смислові образи влади, норми, принципи та інструменти координації політичної участі індивідів, детермінують формування принципово нового алгоритму взаємодії влади та суспільства [7].

Висновки. Таким чином, в умовах процесу формування інформаційного суспільства і глобалізації, що розгортається, інформація та знання стають першочерговими засобами здійснення комунікацій у соціальному середовищі. У зв'язку з тим, що інформація стала однією з основних цінностей в житті суспільства, все більше людей залучається до процесу отримання, обробки та збереження інформації.

З розвитком глобалізації мережа випробовує різні зміни і набуває нових форм існування, виробляє механізми адаптації до криз та соціальних зворушень. Наукова потреба вивчення даного феномену обумовлена зростаючою хвилею глобалізації, змінами стосунків між різними державами, змінами базових цінностей.

Список використаних джерел

1. Прокопенко А. Н. Интернет как инновационное средство глобализации: дис. канд. филос. наук: спец. 09.00.11 / А. Н. Прокопенко. – Ростов на Дону, 2004. – 174 с.
2. Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Г. Бехманн; [пер. с нем. А. Ю. Антоновського, Г. В.

- Гороховой, Д. В. Ефременко, В. В. Каганчук, С. В. Месяц]. – М.: Логос, 2010. – 248 с.
3. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / М. Кастельс, П. Хіманен ; [за заг. ред. С. Л. Удовік, пер. з англ. О. В. Андрєєва, С. Л. Удовік, Е. Г. Ганиш]. – К.: Ваклер, 2006. – 256 с.
 4. Артамонова І. М. Конвергенція засобів масової комунікації на сучасному етапі / І. М. Артамонова // [Електронний ресурс] // Режим доступу до стат.: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/zpndzp/2008/Artamonova_I.htm.
 5. Балинський І. О. Українські політичні Інтернет-комунікації у світовому контексті : автор. дис. на здобуття ступеня канд. наук із соціальн. комунікац.: спец. 27.00.06 «Прикладні соціально-комунікаційні технології» / І. О. Балинський. – К., 2009. – 17 с.
 6. Шульга Т. М. Комунікаційні системи епохи формування глобального суспільства : автор. дис. на здобуття ступеня канд. політ. наук : спец.23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Т. М. Шульга. – К., 2001. – 16 с.
 7. Краснокутська Ю. Internet як засіб комунікації: теоретико-методологічний аналіз [Електронний ресурс] Ю. Краснокутська // Режим доступу до стат.: <http://www.bibl.kma.mk.ua/pdf/pidruchuku/23/41.pdf>.